

In beeld-kwaliteitsplannen, bij welstandscriteria en bij het opnieuw schilderen van monumenten worden eisen gesteld aan kleurgebruik, maar in hoeverre deze onderbouwd zijn door kleuronderzoek of kleurhistorische kennis is niet duidelijk.

'Welk gebouw is je het meest bij gebleven en waarom,' vroeg de docent van de architectuuropleiding aan de studenten vlak na de vakantie. 'Een villa in Wales' was mijn antwoord jaren geleden, 'omdat deze roze was'. Dit was niet het juiste antwoord, want architectuur in de opleiding ging over ruimte, over vorm en verhouding, over materiaalgebruik en constructie, maar niet over kleur.

Reeshof

Er zijn echter verschillende architecten, zoals Le Corbusier en Van Doesburg, die onderzoek deden naar de mate waarin kleur en lichtinvloed hadden op de beleving van een binnen of buitenruimte. En hoe anders zou de beleving van Gotische kathedralen zijn geweest zonder het licht dat binnenvalt door de kleurrijke glas-in-loodramen. De meeste kleur in de openbare ruimte wordt evenwel niet bewust toegepast of ervaren. Het betreft vooral kleur, die materiaalgebonden is zoals de kleur van baksteen of anders het schilderwerk van deuren, ramen en kozijnen. Oorspronkelijk was de kleur afhankelijk van ter plaatse voorkomende pigmenten en materialen. Later werden bouwperiodes herkenbaar aan kleur en materiaalgebruik zoals het oranje uit de jaren zestig of de donker bruin geschilderde kozijnen uit de 70-er jaren. In de Reeshof in Tilburg zijn hele bouwblokken plotseling zwart. Dit alles heeft te maken met trends, ongeschreven regels, die als eigentijds gezien worden en waarbij een trendsetter de snaar van 'nieuw' raakt. Zoals

De Adelaar, Markt 11. Foto: Kees Beekmans/Verbeeld

Kleurgebruik bij gebouwen in de openbare ruimte

Kleur vraagt onderzoek

CLAIRETTE GITZ

bij de grote bouwblokken van donkere baksteen op het KNSM-eiland in Amsterdam van de Duitse architecten Hans Kolhoff en Christian Rapp, 'Piraeus' genaamd. De materiaaltoepassing reageert op de baksteen van de havenkantoren in de omgeving, maar het beeld als geheel werkt inspirerend

en wordt als vernieuwend overgenomen.

Kleuter

Bij kleurtoepassing in de gebouwde omgeving gaat het om de samenhang van de toegepaste kleuren, zowel van de

materiaalkleuren als van de aangebrachte kleuren. Of dit wel of niet lukt hangt af van de kleurgevoeligheid van de ontwerper of de schilder. Omdat in de architectuuropleidingen geen aandacht aan het ontwikkelen van kleurgevoeligheid wordt geschonken staat de toepassing vaak op kleuterschoolniveau, de plaats waar nog vrolijk met kleurpotloden wordt geëxperimenteerd. In Nederland bevordert de Sikkens Foundation het onderzoek naar kleur. In 1959 kreeg Gerrit Rietveld de eerste Sikkensprijs.

Renovatie

De naoorlogse seriematige woningbouw uit de 50-er en 60-er jaren, maar ook wijken uit de 70-er jaren worden nu in geheel Nederland aangepakt om te voldoen aan de eisen van deze tijd.

Vaak worden flatgebouwen gerenoveerd en aan de buitenzijde geheel voorzien van nieuwe kleuren en materialen. Maar waar woningen zijn verkocht aan particulieren viert het individualisme hoogtij. Wat ontworpen is als rijtjeshuis wordt nu per woning in verschillende stijlen en kleuren, zonder samenhang, individueel opgelost met visueel chaotische gevolgen als resultaat. Hoewel in de welstandsnota's eisen worden gesteld aan samenhang in materiaal, detaillering en kleur,

wordt aan de uitvoering ervan voor deze wijken niet zwaar getild. Elke opknapbeurt is beter dan de grauwhed van de oorspronkelijke woningen, lijkt het credo, terwijl als zulke wijken als geheel worden vernieuwd, ze juist aan uitstraling kunnen winnen.

Sturing

Bij monumenten en bij beeldkwaliteitplannen voor nieuwe uitbreidingswijken is er wel sprake van een grotere zorgvul-

experiment op kleurniveau

digheid bij de uitvoering in kleur en materiaal. Zo is er in het beeldkwaliteitplan voor De Hoven (concept februari 2006), een woonbuurt van de uitbreidingswijk De Grootte Wielen in 's-Hertogenbosch, een duidelijke aanwijzing over kleur en materiaalgebruik opgenomen: 'Nadrukkelijk zal er gestuurd worden op een beoogde eenheid in kleur, materiaal en vormgeving'. Men streeft een beeld na van een eigentijdse uitwerking van de traditionele 'tuinstad' en vertaalt dit voor kleur en materiaalgebruik in: (bruin)rode baksteen, een eenduidi-

Een straat in Den Bosch. Foto: Kees Beekmans/Verbeeld.

ge baksteen soort per hof en afwijkend materiaalgebruik voor de binnenhoven.

Het beeldkwaliteitplan beoogt de wijk eenheid en identiteit te geven. Eenheid in materiaalgebruik, en de kleur ervan, is een middel om identiteit en uitstraling op stedenbouwkundig niveau te ondersteunen. Niet op architectonisch niveau, dat is complexer.

Welstandscriteria zijn het toetsingsinstrument van een architectonische uitwerking die qua verfijning blijft steken op stedenbouwkundig niveau. De uitwerking ervan is subjectief en niet controleerbaar, hoewel die suggestie wel wordt gewekt.

Dordt

Elke stad heeft zijn eigen kleur en met dit als uitgangspunt is in Dordrecht onderzoek gedaan met een kleurenwaaier Dordtse kleuren als resultaat. Deze dient vooral als leidraad voor huiseigenaren in de historische binnenstad. Dordrecht heeft talloze historische gevels, de oudste uit de zestiende eeuw. Bij restauratie gaat het om de keuze tussen de kleur van de oorspronkelijke gevel of een verwijzende kleur die in het straatbeeld past.

Niet alleen Dordrecht zit met deze kleurvraag. Wat is bijvoorbeeld de kleur van Breda, of die van Eindhoven, Tilburg, of 's-Hertogenbosch?

De monumentale gevels in 's-Hertogenbosch dateren voor een groot deel uit de negentiende eeuw en stammen uit een periode van economische opleving, toen verouderde gevels van de vaak nog middeleeuwse huizen werden vervangen door stenen. In een gesprek met Harriën Van Dijk van de afdeling BAM (sectie bouwhistorie 's-Hertogenbosch) blijkt dat de kleurvraag meestal van de opdrachtgevers komt, wanneer een rijksmonument geschilderd moet worden. Op zo'n moment wordt het pand onderzocht en beschreven en worden er kleurmonsters genomen. 's-Hertogenbosch heeft geen speciaal opgeleide kleurhistoricus in dienst, die zo'n 'coupe' vast kan leggen in een kunstsharsmonster, dat microscopisch onderzocht kan worden. Maar men schraapt heel precies laag voor laag af. Naar historische verbestekken is nog geen onderzoek gedaan, maar toch zijn er al enige

onverwachte inzichten verworven. Lange tijd is gedacht dat witte kleuren overheerst hebben op de gevelvlakken, de eerste verflagen blijken echter juist donker en vaak natuursteenimitaties te zijn.

Rose

Bij het onderzoek van Markt 11 kwam men het volgende tegen bij de gevelafwerking van het muurvlak op de begane grond (rapportage: Markt 11, De Zwarte Arend d.d. januari 2005/ Harriën van Dijk):

'Het kleuronderzoek van het muurvlak op de begane grond heeft plaatsgevonden aan de linker zijde van het linker venster. Er zijn in totaal dertien afwerkklagen aangetroffen.

Als eerste laag is op het Portlandcement een bruinpaarse afwerklaag op een geelroze grondlaag aangetroffen. De tweede laag is een oranjebruine afwerklaag op een roze grondlaag. De derde laag bestaat uit een grijze afwerklaag op een grijze grondlaag. De vierde laag is een bruingroene afwerklaag etc'.

Uiteindelijk heeft de architect een zachte rose kleur gekozen, die niet geheel op zijn plaats is in het straatbeeld.

Rust

Kleurgebruik in een veranderende stad vraagt inzicht op basis van onderzoek naar de plaats die de toevoegingen en veranderingen in het grotere geheel hebben en vereist kennis van materialen en kleur en de werking ervan in de openbare ruimte, ook bij nieuwbouwprojecten. Een zorgvuldig ontworpen stad wint aan uitstraling en aantrekkingskracht. Op het niveau van kleurbeleving zijn het vaak onbewuste waarnemingen van goed gekozen combinaties, die een gevoel van rust, schoonheid of juist vrolijkheid teweeg kunnen brengen.

Zwarte huizen
in de Reeshof
gemaakt door
Jacques de
Brouwer.
Burgemeester
van Voorst
tot Voorstweg.
Foto:
Kees Beekmans
/Verbeeld.

